

Psikanalizin İçinden Bir Kavram “Özdeşleşme”

A Concept in Psychoanalysis “Identification”

Namık Kemal HASPOLAT^{1a}

^aDr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Erzincan, Türkiye

ORCID: 0000-0003-1755-7393

nhaspolat@erzincan.edu.tr

Anahtar Kelimeler:

- 1.Özdeşleşme
- 2.Psikanaliz
- 3.Savunma Mekanizması
4. Freud

Keywords:

- 1.Identification
- 2.Psychoanalysis
- 3.Defence Mechanism
- 4.Freud

Geliş Tarihi:

21.03.2022

Kabul Tarihi:

09.04.2022

Yayın Tarihi:

28.06.2022

Öz

Psikanaliz yıllar geçmesine rağmen kişilik gelişimi ve ruh sağlığı sorunlarına getirdiği açıklamalar ile güncelliğini koruyan bir kuramdır. Bu kuramın en önemli kavramlarından birisi ise özdeşleşmedir. Özdeşleşme bireyin kendisi için model oluşturan kişinin kişiliğinin bir parçasını, kendi kişiliğinin bir parçası yapma süreci olarak tanımlanmaktadır. Özdeşleşmenin bebeklikten başlayarak yaşamın her döneminde bireylere, kendi olma ve kendi hikâyesini oluşturma noktasında temel oluşturmaktadır. Özellikle terapistlerin, psikolojik danışmanların, ebeveynlerin ve öğretmenlerin sağlıklı birey ve toplum gelişimi için çocuğun özdeşim kurmasını desteklemesi, gelecek nesillerin sağlıklı gelişim göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmada özdeşleşme kavramı ele alınmış ve ilgili alanyazın doğrultusunda bilgi sunulmuştur. Bu kapsamda Freud'un ve farklı kuramcılarının özdeşleşme ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Özdeşleşmenin birey üzerindeki farklı etkileri, idealizasyondan farkı ve Freud üzerindeki yansımaları değerlendirilmiştir. Özdeşleşme eğitimsel açıdan ele alınmış, bu konuda yapılan çalışmalara, öğretmenlerin rolü ve önemine yer verilmiştir. Ayrıca özdeşleşmenin psikanaliz üzerindeki etkisi ve yansımaları değerlendirilmiştir.

Abstract

Psychoanalysis is a theory that continues to be up-to-date because of the explanations for personality development and mental health problems although many years have passed. One of the most important concepts of this theory is identification. Identification is a psychological process whereby the individual associates himself with other individuals and transforms their characteristics to his own personality. From infancy to every period of life, identification provides a basis for the individuals to be themselves and make their own life story. In particular, it is crucially important that therapists, psychological counselors, parents and teachers promote the child's identification in supporting healthy personal development and community development for the next generations. In this study, the concept of identification is discussed and relevant literature review is presented. In this context, Freud's and other theorists' views on identification are included. The current study also evaluates the various influences of identification on the individual, the difference in idealization and its reflection on Freud. The concept of identification is discussed from an educational point of view, and relevant research studies, the role and importance of teachers are presented. This study further argues the effect and reflections of identification on psychoanalysis.

Atf: Haspolat, N. K. (2022). Psikanalizin içinden bir kavram “özdeşleşme”. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-9.

Citation: Haspolat, N. K. (2022). A concept in psychoanalysis “identification”. *MAUN Journal of Education*, 2(1), 1-9.

¹ Sorumlu yazar/Corresponding author

Psikanalizin İçinden Bir Kavram “Özdeşleşme”

Psikanaliz, kendisinden sonra birçok kuramın doğmasına ve gelişmesine etki eden, psikoloji alanında önemli bir yere sahip temel bir kuramdır. Freud’a “Psikanaliz nedir?” sorusu sorulduğunda, bu soruya üç farklı cevap vermiştir. Verdiği ilk cevap da psikanalizin ruhsal rahatsızlıklar için bir sağıltım yöntemi olduğunu ve rüyalarında bu sağıltımın temelinde yer aldığını belirtmiştir. İkinci cevabında psikanalizin, ulaşılması mümkün olmayan ruhsal oluşumların gözlemlenmesine imkân tanıyan bir yöntem olduğunu ifade etmiştir. Bu ruhsal oluşumlar, bilinçaltına ait olan dil sürçmesi, rüya ve sakarlıklardır. Son olarak da psikanalizin gözlem ile tedavinin ve bir dizi psikolojik varsayımın adım adım oluşturduğu bir bilim dalı olduğunu belirtmektedir (Habip, 2016). Bu tanımlamalarda ifade edilen sağıltım yöntemi, rüyalar, dil sürçmeleri, gözlemin analiz edilmesi ve terapi sürecinde, özellikle serbest çağrışım, aktarım ve özdeşleşme gibi birçok kavramın çok sık kullanıldığı ve bu kavramların psikanalizin temel kavramları olma niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu kavramlardan biri olan özdeşleşme (özümleme, özdeşim), bebek anne ilişkisi, idealizasyondan farkı ve birey üzerindeki etkileri bağlamında daha ayrıntılı olarak ele alınmaya çalışılacaktır. Tüm bunlardan önce özdeşleşmenin ne olduğunu bilmesi gereklidir.

Freud özdeşleşme konusuna 1896 ve 1897 yıllarında Fliess ile yaptığı yazışmalarda ilk defa değinmiş (Taymur & Boratav, 2013), 1905’te ise özdeşim ile ilgili teorik tanımlamayı yapmıştır (Volkan, 2007). Freud özdeşleşmeyi “*cinsellik teorisi üzerine üç makale*” adlı çalışmasında ele almış ve gelişimsel açıdan değerlendirmiştir. Fakat daha sonra 1917’de “*yas ve melankoli*” çalışmasında libidinal bir ilişkinin nesne kaybedildiğinde bile bitmediğini, benliğin kaybedilen nesneyle özdeşim kurduğunu belirtmiştir (Volkan, 2007). Özdeşleşme psikanalizde başka insanlarla olan duygusal bağın en eski tanımlamasıdır (Freud, 2016). Özdeşleşme; sevilen veya nefret edilen kişinin bir ya da birçok özelliğine sahip çıkmak, benimsemektir. Özdeşleşen kişi özümlediği nesnenin yasını tutar ve onu kaybetmeyi göze alabilir. Hatta kendini o kişiyi terk etmeye hazırlar. Bir bakıma insanlığın ilerlemesini sağlayan da bu özdeşimdir. Küçük insanın karşılaştığı nesnelere özdeşimi onu birey yapar (Habip, 2016). Burada önemli olan bireyin özümleme yaparken, özdeşim kurduğu nesneden (anne, öğretmen, artist, politikacı vb.) kendi kimliğini oluşturmak için ayrışmasıdır.

Özdeşleşme, idealizasyon kavramı ile karıştırılabilir. Habip’ e göre (2016) idealizasyonda; idealize edilen nesne kişinin benlik idealine yerleşir ve kişinin ondan kopması söz konusu olamaz. Aşk ve hipnoz bu kavram için örnek gösterilebilir. Bu bağlamda iki kavram birbirinden farklıdır ve birey için önemli olan idealize edilenden bir süre sonra ayrışmak ve özümleme ile kendi kimliğini oluşturmaktır. Özdeşleşme sadece kişi ile sınırlı değildir. Özdeşleşme toplumsal, sosyal ve kültür öğeleri ile de gerçekleşebileceği gibi eğitim sistemi hatta bir terapi kuramı gibi farklı kültürlerden gelen yapılarla gerçekleşebilir. Özdeşleşme kavramı ile karıştırılabilecek bir diğer kavram da içe atımdır. İçe atımda nesne aşırı şekilde idealize edilerek kişiliğin farklı bir yapıya bürünmesine; gerçek benlikten ziyade sahte bir benlik yapılanmasına bürünmesine neden olurken, özdeşleşmede gerçek benlik korunmaktadır (Özakkaş, 2017).

Ferenczi (1996) özdeşleşme kavramına başka bir açıdan bakarak çocuklukta yaşanan taciz olayları ve bunların çocuk üzerindeki etkileri üzerinden bazı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Ferenczi cinsel örselenmenin (dışsal kaynaklı) azımsanmayacak öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Bu örselenmeye sebep olan kişiler anne baba olabileceği gibi

başka güvenilir kişiler de olabilir (amca, teyze, büyükanne, büyükbaba ya da evde çalışanlar). Çocuğun oyunsu hayalleri vardır ve yetişkine annesi gibi davranabilir. Oyun ile cinsel eylem birbirine karışır ve çocuk yetişkinin talebi doğrultusunda kendisini bu sürece bırakabilir. Yakın bir kişiden gelen saldırı karşısında çaresiz kalan çocuk, yetişkinin ezici üstünlüğü, bir bakıma gücü karşısında suskun kalır, hatta bazı durumlarda bilincini bile yitirebilir. Korku doruk noktaya ulaştığında, çocuk kendini tümüyle unutarak saldırgan ile özdeşleşmek zorunda kalabilir. Yetişkin birey ile kaygıya yol açan bu özdeşleşme sonucunda, suçluluk duygusunun içe atımı gerçekleşir. Bu durumda çocuk için artık oyun zararsız değildir, tam tersine cezalandırılması gereken bir eyleme dönüşmüştür. Tüm bunların sonunda yetişkinin mağdur ettiği çocuk, erken olgunlaşmak zorunda kalmaktadır. Terapist bu noktada bu duruma maruz kalan çocuk ile özdeşleşmelidir. Terapistin çocuk ile özdeşleşmesi ise nevrozlar hakkında terapistin çok şey öğrenmesini sağlayabilir. Ferenczi'nin bu düşünceleri bize taciz kurbanı olan çocuğun yaptığı özümlemeyi ve ruh dünyasını yansıtırken, terapistin ise çocuk ile özdeşleşerek nevroz kavramı hakkında daha fazla bilgi elde edebileceğini açıklamaktadır. Ayrıca tacize maruz kalma durumunda çocuğun yetişkin ile özdeşleşmesi, danışma ilişkisinde danışanın özellikle dikkat etmesi gereken bir nokta olabilir. Bir diğer nokta da çocuğun anne ile olan özdeşleşmesidir. Nesne ilişkileri özdeşleşmeye anne üzerinden bakmaktadır.

Klein anne ile olan ilişkilerin insan davranışlarının kökenini oluşturduğunu, kendilik yapısının temelini yaşamın ilk yıllarında atıldığını fark etmiştir. Anne ile ilişkiyi gözlemlemeye başladığında, saldırganlık ve egemenlik kurma isteğinin yaşamın başlangıcından beri var olduğu, bu durumun da anne ile olan ilişkinin esası olduğunu vurgulamaktadır. Yansıtımlı özdeşim olumsuz yanlarımızı, gereksinim ve eksiklerimizi anneye yükleyerek onu bu ihtiyaçları karşılamak için harekete geçirmenin, başka bir ifadeyle onun davranışlarını yönlendirme ve ona hükmetmenin adı olarak ifade edilmiştir (Göka ve diğerleri, 2006). Klein'in (1996) zihinsel sağlığın temelini ifade ederken, "karakter gücü" kavramını kullandığı görülmektedir. Karakter gücü erken dönem çocukluk yaşantılarına dayalı bir kavramdır. Erken dönemde temel ilişki anne ilişkisidir. Süt çocuğu bu dönemde anneyi, Freud'un kavramı ile "içe atar", yani içselleştirir. Annenin bakım sunarken (emzirme, şefkat) bebek tarafından "kötü" anne olarak duyumsanması olumsuz benlik gelişimine yol açar. İhtiyaçların karşılanması sırasında "iyi" anne duyumsanırsa, olumlu benlik gelişimi ve özdeşleşme ile iç huzurun oluşmasını sağlar. İyi anne-baba ile kurulan özdeşim, kişilere karşı dürüst olma, inançlara karşı fedakâr olmanın temelinde yer almaktadır. Bu bağlamdan bakıldığında özdeşleşme kavramının benlik üzerindeki ve bebekteki iç huzura olan etkisi değerlendirilmiştir. Bu dönemdeki öfke, hasret, suçluluk, endişe üzüntü ve kurduğu nesne ilişkileri Klein'e göre oldukça önemlidir. Emzirilme sürecinde bebeğin anne memesini iyi anne olarak kodlanması ve annenin bu sürece dikkat edecek bir yaklaşım sergilemesi, iyi anne oluşumunu destekleyerek benlik gelişimine katkı sağlayabilir. Bu ilişki benzer fakat farklı bir yaklaşımla açıklayan psikanalizlerden birisi de Lacan'dır.

Lacan, kuramındaki Ayna Evresi ile özdeşleşmeye farklı bir bakış açısı kazandırmıştır (Arıkan, 2014). Egonun benlik imgesi ile özdeşleşmesi yoluyla oluştuğunu savunan Lacan'ın bu görüşü Freud'un kuramındaki narsizme benzemektedir. Lacan ayna evresinin, aslında özdeşleşme olduğunu, özdeşleşmenin psişik oluşumun temel yapısını oluşturduğunu ifade etmektedir. Freud'da göre ise birinci özdeşim oedipus döneminde gerçekleşir. Lacan 6-18 aylık bir bebeğin aynada kendi imgesini gördüğünde bu imge ile özdeşleştiğini belirtmiştir.

Ayna evresindeki bu özdeşim için Lacan, Hegelci Efendi-köle diyalektiğini kullanır ve efendi olmak için efendi ile özdeşleşmek gerektiğini vurgular (Arıkan, 2014). Lacan'ın bu görüşü bize özdeşimin temeli hakkında fikir sunmaktadır. Aynada kendini gören bebek, ilk defa bedenini tanımakta ve kendisini bir bütün olarak görebilmektedir. Lacan bu yaklaşımı ile bebeğin özdeşim kurarak ben olma yolundaki ilk serüvenini bize aktarmaktadır. Ayrıca efendi olmak için efendi ile özdeşim kurmak gerekir diyalektiği, kölenin önce idealize ettiği efendiye benzemeye çalışması ve sonra kendileşerek, efendiden ayrılp kendini benliğini kazanmasını ifade etmektedir. İdealize etme bu bağlamda Freud'un yaşamında önemli bir yere sahip olmuş ve onun gelişimine katkı sağlamıştır.

Özdeşleşme bir savunma mekanizması olarak da değerlendirilmektedir. Corey (2008) özdeşleşmeyi cinsiyet rollerinin öğrenildiği, gelişim sürecinin bir parçası olarak değerlendirmiştir. Bireyin özdeşim ile kendilik değerini üst düzeyde tutması, bireyi kaybetme ve yetersizlik duygularından korur. Bazı yetersizlik ve aşağılık duygularına sahip olan bireylerin, diğer başarılı kişi, kurum ya da gruplarla özdeşim kurarak kendilerini değerli algılama yoluna girebilirler. Benzer şekilde Geçtan (2004) yetişkinlik dönemindeki özdeşleşmenin kişinin değerini koruma ve artırma amacı güden bir savunma mekanizması olduğunu belirtmektedir. Bu açıdan bakıldığında özdeşim bir savunma mekanizması görevi görmekte ve bireyde dengeyi sağlamaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda örneğin bireylerin tuttukları takım üzerinden (Demirel ve diğerleri, 2007; Polat ve diğerleri, 2019) ya da örgütsel olarak özdeşleştikleri (Nartgün & Kalay, 2014) görülmektedir.

Özdeşleşmenin Bireye Etkileri

Özdeşleşmenin birey üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Yapılan çalışmalara geçmeden önce öncelikle Freud'a etkileri üzerinden değerlendirme yapılabilir. Habip'e göre (2016) Freud'un üretkenliğinin altında kadınlar ile özdeşim kurması yatmaktadır. Freud histerik kadınlar ile çalıştığı sırada (Breuer ile yaptığı çalışmalarında) bu kadınların eşlerine, ailelerine bile anlatmadıklarını Freud'a anlatmaları, onu çok etkilemiştir. Kendisi de böyle olmak istediği için bu kadınları idealize etmiştir. Kendini mektuplar ile analiz etmeye başlamıştır. Bu duruma benzer bir özdeşimi de Fliess ile yaşamaktadır. Bir konferansta tanıştığı Fliess'i, cinselliğin sırlarını bilen bir bilge olarak değerlendirmiş ve yakın ilişki kurarak yıllarca mektuplaşmıştır. Freud, Fliess'e yazdığı mektuplarında kadınsı özellikler göstermiştir (sabırsızlık, iltifat gibi). Örneğin ağrılarından bahsederken kadınların adet ağrıları için kullandığı terimleri kullanmıştır. Bu ilişki Freud'un içindeki kadını özgürleştirerek yaratıcılığına katkı sağlamıştır. Ünlü Freud biyografisti olan Anzieu, Freud'un üretkenliğe geçmesinde, doğurgan kadınlara olan hasretinin önemli bir yeri olduğunu ve bu hasreti bu kadınlar ile özdeşleşerek dindirdiği ifade etmiştir (Habip, 2016). Freud histerik olan bu kadınlar ile çalışmalar yapmasaydı, bu kadar üretken olması söz konusu olmayabilirdi. Hatta psikanalitik kuram en eski ve köklü kuram olma, bugün bile güncelliğini koruma noktasında kalamayabilirdi. Freud'un histerik kadınlar ile kurduğu bu özdeşim, bir bakıma psikanalizin dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

Freud çocukların cezadan kaçınmak, kaygıyı azaltmak ve aynı zamanda ebeveynlerinin şefkatini kaybetmemek için onlarla özdeşleştiğini, ebeveynlerinin doğru ve yanlışlarını içselleştirdiğini belirtir. Böylece çocuklarda kişiliğin ahlaki boyutu olan süper-ego oluşmaktadır. Buna göre çocuktaki ahlaki sistemin kaynağı anne babadır. İçselleştirilen kuralların ihlal edilmesi çocukta suçluluk duygularına neden olmaktadır. Suçluluk duygusunun kaynağı ise süper-egonun bir kısmını oluşturan vicdan kısmıdır (Bee & Boyd,

2009; Santrock, 2017). Freud çocuğun hissettiği suçluluk duygusunu acı veren bir duygu olarak belirtmiş ve bu duygunun çocuğu yanlış davranışları deneyimlemesine izin vermeyen ve karşı koymasını sağlayan bir yanı olduğunu belirtmiştir (Taylı, 2018). Suçluluk duygusunun yanı sıra pozitif duygularda ahlaki gelişime katkı sağlamaktadır. Bunlardan biri de empatidir (Santrock, 2017). Özdeşim ahlaki gelişimin temelini oluştururken aynı zamanda da empatinin kazanılmasında (Freud, 2016; Türkçapar, 2012) etkilidir.

Özdeşleşme çocuklarda cinsel kimliğin oluşumunda temel noktalardan biridir (Mangır & Baran, 1990). Özdeşleşme Oidipus kompleksinin tarihinde önemli bir yere sahiptir. Freud (2016) bu durumu şöyle açıklamıştır; küçük erkek çocuk babasına özel bir ilgi gösterir ve onun yerini almak ister. Çocuk babasıyla özdeşleşmesinden sonra annesine gerçek bir cinsel nesne yükü geliştirmeye başlar. Anne ve babayla kurulan bu iki türlü bağ birbirini etkilemeden sorunsuz ilerler. Fakat gelişimin ilerlemesi ile bu aradaki bağ bir araya gelir ve Oidipus kompleksi bu ikisinin birleşmesinden doğar. Küçük çocuk annesine giden yolda babasının engel olduğunu görür. Baba ile olan özdeşim daha sonra düşmanca bir hal alır ve annesini düşünerek baba ile yer değiştirmek ister. Benzer durum kız çocukları içinde geçerlidir. Bu yaşanan durum erkek ve kız çocuklarının cinsel kimlik gelişimini sağlamaktadır.

Özdeşleşme bir iletişim biçimi olarak da görülmektedir. Porder (1987), özdeşimi yalnızca bir savunma mekanizması olarak değil, mevcut insan ilişkisinde var olan bir düzenek olarak değerlendirmektedir. Porder, özdeşimin bebek ile bakım veren arasındaki etkileşimin süregelen biçimde yinelenmesi olarak anlaşılabilirliğini belirtmektedir. Anneler çocukların belli bir şekilde davranmasını istedikleri için onları zorlarlar. Çocuk da kontrol davranışını temelde anneden öğrenmiş olur. Anne bir bağlamda çocuk için ilk nesne ya da bakım veren insan rolündedir. Çocuklar kendi baş etme becerilerinin üzerindeki durumlarla karşılaşır ve zorlanırlarsa, anne çocuk ilişkisindeki roller bu durumda tersine döner ve çocuk ebeveynlerinin yaptıklarını ötekilerini kontrol etmek için kullanmaya başlar. Başka bir ifade ile onların rolüne bürünür (Göka ve diğerleri, 2006). Bu bağlamda ebeveynler ile kurulan özdeşleşme, çocukların sonraki süreçlerde diğer insanlar ile olan etkileşimi ve iletişimini etkilediği sonucu çıkabilir.

Geçtan (2004) büyümekte olan çocukların, insanların birbirlerini aileleri ve ait oldukları diğer toplumlar üzerinden değerlendirdiğini fark ettiklerini belirtir. Ergenlik döneminde özdeşleşilen kişi ve topluluk sayısı artar. Ergen kendisini özdeşleştiği gruplara göre değerlendirir. Yetişkinlikte ise bireyler işleriyle, evleriyle, çocuklarının başarısıyla ve siyasal öğretiler ile özdeşleşirler. Bu açıdan bakıldığında özdeşleşme insan hayatının her aşamasında etkili olmakta ve önem arz etmektedir. Geçtan (2016) özdeşleşmeye aile bağlamında da bakmıştır. Bazı anne babaların kendi ebeveynleri ile olan olumsuz özdeşleşmelerinin, kendi çocuklarına yönelik kızgınlık olarak yansıdığından bahsetmiştir. Bunlara ek olarak özdeşleşme meslek seçimini anlamada önemli bir kavramdır (Güneri, 2012). Çocuklar özdeşim kurarak mesleki yönelimlerini şekillendirebilirler. Örneğin çocuk çok sevdiği ve onun gibi olmak istediği amcası ya da teyzesi gibi öğretmen, hemşire ya da doktor olmak isteyebilir. Yapılan bir araştırmada mesleki özdeşleşmenin tükenmişlik ve iş yükü algısı ile negatif, psikolojik dayanıklılık ile pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yine araştırmada mesleki özdeşleşmenin duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve kişisel başarı hissinde azalmayı negatif yönde anlamlı düzeyde etkilediği bulunmuştur (Doğan & Basım, 2021).

Kız çocuklarının anne ile özdeşimleri konusunda yapılan bir çalışmada, kız çocuklarının ilerde olmak istedikleri kadın ile anneleri arasında benzerlikler ve farklılıklar araştırılmıştır. Araştırma sonucunda kız çocuklarının anneleri ile fiziksel, ahlaki ve kültürel yönden benzer özellikler göstermeyi istedikleri bulunmuştur (Başol ve diğerleri, 2017). Bu sonuç genç nesiller üzerinde anne etkisini ortaya koymaktadır. Özellikle ahlaki ve kültürel bağlamda anne ile kurulan özdeşim, aile eğitimlerinin önemini ve rolünü göstermektedir. Özdeşleşme üretkenlik, süper-egonun oluşumu, cinsel kimliğin kazanılması, iletişim becerileri ve ahlaki gelişim gibi özellikler üzerinde etkili olmakla birlikte bazı çalışmalarda eğitsel bakımda da öğrenciler üzerinde etkili olduğunu görülmektedir.

Özdeşleşme ve Eğitim

Eğitim sisteminde sınavların, sınavlarda başarılı olma isteğinin ve ebeveyn beklentilerinin öğrenciler üzerinde oluşturduğu kaygı bilinmektedir. Sınav kaygısının özdeşleşme bağlamında da değerlendirildiği bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda sınav kaygısı üzerine yapılan iki çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. İlk çalışmada benliğin farklılaşması ve sınav kaygısı arasında ilişki bulunmuş, çocuklarda aileden ayrıştıkça kaygı azalırken, aile etkisi arttıkça kaygı düzeyinin arttığı görülmüştür (Peleg ve diğerleri, 2016). İkinci çalışmada ise aile farklılaşmasının (özellikle ergenlerin anneleriyle ilişkilerinin) sınav kaygısı ve sürekli kaygı düzeyleriyle negatif, bilişsel performansla ise pozitif ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, farklılaşmanın ergenler için anlamlı bir yapı olduğunu, düşük düzeyde farklılaşmanın ergenlerde yüksek düzeyde sınav kaygısı ve düşük düzeyde bilişsel performans için risk oluşturabileceğini göstermiştir (Peleg, 2004). Bu çalışmalar aslında özdeşim kurulan nesne ile kendi kimliğini oluşturmak için ayrışması gerektiği fikrini desteklemiştir. Öğrenciler aileden ayrışıp, kendi kimliklerini oluşturdukça kaygıları azalmış ve tersi durumda ise kaygı düzeyleri artmıştır. İçerisinde farklılaşmayı barındıran özdeşim, öğrencilerin sınav kaygıları üzerinde etkili olmanın yanı sıra bilişsel gelişim içinde etkili bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma sonuçlarından yola çıkarak ebeveynleri ile özdeşleşen ve ayrışan çocuk ve ergenlerin kendi düşünce sistemlerini harekete geçirme, eleştirel düşünme, olayları ve durumları analiz etme ve problem çözme becerilerinin daha çok kullanabilme olanağına sahip olmaları bilişsel gelişimlerine katkı sağlamış olabilir.

Sınav kaygısının yanında özdeşim, öğretmen ve öğrenci etkileşiminin de bir parçasıdır. Öğrencilerin zamanı en çok sınıf ortamında geçirmektedir. Öğrencilerin okullarda akranları dışında en çok zaman geçirdiği yetişkin bireyler öğretmenlerdir. Öğretmenlerin tutum ve davranışları öğrencilerin dünyasında izler bırakır. Öğretmenlerini rol model olarak gören öğrenciler öğretmenleri ile özdeşim kurarlar (Jones & Jones, 2004). Köse ve Demir'in (2014) çalışması bu ifadeyi destekler niteliktedir. Araştırma sonucunda öğrencilerin önemli bir kısmının öğretmenlerini rol model olarak aldıkları, almayan öğrencilerin ise öğretmenleri ile iletişimlerinin iyi olmadığı fark edilmiştir. Bu çalışma, öğretmenlerin rol model olarak eğitim dünyasında önemli bir yere sahip olduğu, öğretmenle kurulan özdeşimin öğrenci davranışları üzerindeki etkisini göstermektedir. Öğretmenler çocuğun aileden ayrıldıktan sonraki özdeşim kurabileceği en güçlü öznedir. Çocuk ve ergenlerin kişilik oluşumunda öğretmenler ile özdeşim kurması bir avantaj olarak görülebilir. Okullarda uzun süre zaman geçiren öğrencilerin saygı, empati, iletişim, problem çözme ve olumlu tutum ve davranışlar gibi iyi insan olmanın özelliklerini öğretmenleri ile özdeşim kurarak kazanmaları, çocuk ve ergenlerin kimlik gelişimlerine katkı sağlayacaktır.

Değerlendirme

Farklı kuram ve araştırmacıların özdeşleşme ile ilgili görüşlerini genel olarak değerlendirecek olursak; özdeşleşme kavramının, ahlak gelişiminden taciz olaylarına, çocuk anne ilişkisinden benlik gelişimine, terapist danışan ilişkisinden üretkenliğe kadar farklı birçok konunun içerisinde yer aldığını söyleyebiliriz. Bu kavramın bu kadar geniş bir yelpazede yer alması, özdeşleşmenin sosyal, toplumsal ve kişisel olarak tüm alanlara yansımaları ile açıklanabilir. Bir bebeğin annesiyle, öğrencinin öğretmeniyle, bireylerin işleri ya da eşleriyle, seçmenin politikacıyla özdeşimi ve buna benzer birçok özdeşim, aslında bu kavramın yaşamımızda ne kadar etkili olduğunu bize göstermektedir. Özdeşleşmenin bebeklikten itibaren, yaşamın her döneminde bireylere, kendi olma ve kendi hikayesini oluşturma noktasında temel oluşturduğu söylenebilir. Özellikler terapistlerin, psikolojik danışmanların, ebeveynlerin ve öğretmenlerin sağlıklı birey ve toplum gelişimi için çocuğun özdeşim kurmasını desteklenmesi, çocuk ve bireylerin sağlıklı gelişim göstermeleri açısından oldukça önemlidir.

Son olarak psikanalizin içinden bir kavram olan özdeşleşmeyi, psikanaliz bağlamında değerlendirecek olursak, özdeşleşmenin psikanaliz üzerindeki etkisini de görebiliriz. Nitekim psikanalizin ülkemize geç bir şekilde dahil olması da özdeşleşme ile açıklanabilir. Psikanalizin tarihi yüzyılı geçmesine rağmen ülkemizde psikanalize olan ilgi uzun yıllardır kuramsal çerçevenin dışına çıkamamıştır. Psikanalizin gelişim sürecine baktığımızda ilk çevirilerin ancak 1930'larda başladığını, doksanlı yıllarda ise klinik uygulamalara geçildiğini görebiliriz (Parman, 2006). Bu geç kalınmanın arkasında, anadilinde analiz yapan terapistin olmaması, bir terapistten diğerine aktarımın gerçekleşmemesi yatmaktadır. Gerçekleşemeyen aktarım nedeni ile çeviri psikanaliz literatüre hâkim olmuş ve bu durum da özdeşime engel olmuştur. Yapılan literatür çevirileri ile sadece aracı kimlikle özdeşleşme meydana gelir. Bu bağlamda psikanalizin ülkemizde kendi kimliğini oluşturmaya başlaması aslında idealize ettiği batı psikanalizinden ayrılarak, kendi kültürel öğelerini ve dilini kullanarak, psikanaliz grupları ile deneyimlerini yeni terapistlere aktararak gerçekleşebilir (Habip, 2016). Yani psikanalizle özdeşleşme, kendi kültürümüzün psikanalizini doğuracaktır. Bu bağlamda insanın gelişimini açıklayan psikanalitik teori bağlamında özdeşleşme hem psikanalizin hem de bireyin gelişiminin tüm alanlarında etkili olabilen çok geniş ve etkili olan bir yapı olarak görülebilir.

Kaynakça

- Arıkan, S. (2014). *Lacancı psikanalitik yöntem ışığında Iris Murdoch'un romanları*. Çizgi Kitap Evi.
- Başol, G., Demir, Y., Aldemir, A. & Çakan, O. (2017). Özdeşim kurma veya bireycilik: ergen kızların benlik algısı üzerinde annelerinin rolü. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2017(9), 141-164. <https://dergipark.org.tr/en/pub/goputeb/issue/34356/379945>
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Çev. Okhan Gündüz). Kaknüs Yayınları.
- Corey, G. (2008). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (Çev. Tuncay Ergene). Mentis Yayıncılık.
- Demirel, M., Karahan-Güven, B. & Ünlü, H. (2007). Farklı üniversitelerdeki spor taraftarlarının takımları ile özdeşleşme düzeyleri. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve*

- Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 76-86. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1039454>
- Doğan, A. & Basım, N. (2021). Mesleki özdeşleşmenin tükenmişlik üzerine etkisi: İş yükü algısı ve psikolojik dayanıklılığın aracılık rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(3), 1531-1556. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.911304>
- Ferenczi, S. (1996). Yetişkinler ve çocuk arasında dil karşılığı: Tutkunun ve sevecenliğin dili. *Cogito: Yüz Yılım Psikanalizi*, 9,109-117.
- Freud, S. (2016). *Grup psikolojisi ve ego analizi* (Çev. Hasan İlhan). Yason Yayınları.
- Geçtan, E. (2004). *Psikanaliz ve sonrası*. Mentis Yayınları.
- Geçtan, E. (2016). *İnsan olmak*. Mentis Yayınları.
- Göka, E., Yüksel, F. V. & Göral, F. S. (2006). İnsan ilişkilerinde yansıtımlı özdeşim. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(1), 46-54. <https://docplayer.biz.tr/1935854-Insan-iliskilerinde-yansitmal-ozdesim.html>
- Güneri, O. Y. (2012). *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya*. İçinde B. Yeşilyaprak (Edt), *Psikodinamik yaklaşımlar* (ss.136-140). Pegem Akademi.
- Habip, B. (2016). *Psikanalizin içinden*. Yapı Kredi Yayınları.
- Jones, V. F. & Jones, L. S. (2004). *Comprehensive classroom management: Creating communities of support and solving problems*. Pearson/Allyn and Bacon.
- Klein, M. (1996). Ruhsal sağlık üstüne. *Cogito:Yüz Yılım Psikanalizi*, 9,119-124.
- Köse, M. & Demir, E. (2014). Öğretmenlerin rol modeli hakkında öğrenci görüşleri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 4(1), 08-18. <https://www.ijses.org/index.php/ijses/article/view/125>
- Mangır, M. & Baran, G. (1990). Çocukta rol özdeşimi ve cinsel kimliğin kazanılması. *Eğitim ve Bilim*, 14(76). <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/5995>
- Nartgün, Ş. & Kalay, M. (2014). Öğretmenlerin örgütsel destek, örgütsel özdeşleşme ile örgütsel sinizm düzeylerine ilişkin görüşleri. *Turkish Studies*, 9(2), 1361-1376. https://www.researchgate.net/profile/SenayNartguen/publication/272874392_Ogretmenlerin_Orgutsel_Destek_Orgutsel_Ozdeslesme_ile_Orgutsel_Sinizm_Duzeylerine_Iliskin_Gorusleri/links/56a8c73008ae997e22bdfe2a/Oegretmenlerin-Oerguetsel-Destek-Oerguetsel-Oezdeslesme-ile-Oerguetsel-Sinizm-Duezeylerine-Iliskin-Goeruesleri.pdf
- Özakkaş, T. (2017). *Bütüncül psikoterapi*. Litera Yayıncılık.
- Parman, T. (2006). On yıl sonra. *Cogito: Freud ve Kültür*, 49, 57-58.
- Peleg, O. (2004). Differentiation and test anxiety in adolescents.. *Journal of Adolescence*, 27, 645–662. <http://dx.doi.org/10.1016/j.adolescence.2004.06.002>.
- Peleg, O., Deutch, C. & Dan, O. (2016). Test anxiety among female college students and its relation to perceived parental academic expectations and differentiation of self. *Learning and Individual Differences*, 49, 428-436. <http://dx.doi.org/10.1016/j.lindif.2016.06.010>

- Polat, E., Sönmezoğlu, U., Yıldız, K. & Çoknaz, D. (2019). Futbol taraftarlarının takım imajı, takım sadakati ve takımla özdeşleşme düzeylerinin belirlenmesi. *International Journal of Sport Exercise and Training Sciences-IJSETS*, 5(3), 143-153. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/810470>
- Porder, M. S. (1987). Projective identification: An alternative hypothesis. *The Psychoanalytic Quarterly*, 56(3), 431-451. <https://doi.org/10.1080/21674086.1987.11927182>
- Santrock, J. W. (2017). *Yaşam boyu gelişim* (Çev. G. Yüksel). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Taylı, A. (2018). *Eğitim psikolojisi*. İçinde Ş. Işık (Edt.), *Ahlak gelişimi* (ss. 177-207). Pegem Akademi.
- Taymur, İ. & Boratav, R. C. (2013). İçselleştirme, içealım, içeatım ve özdeşim. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(3), 330-342. <http://dx.doi.org/10.5455/cap.20130522>
- Türkçapar, H. (2012). *Bilişsel terapi*. HYB Yayınları.
- Volkan, V. D. (2007) *Psikoterapide nesne ilişkileri* (Çev. Ali Algın Köşkdere). Bursa Psikiyatri.